

Csikány Tamás dandártábornok:

A MAGYAR TUDOMÁNYOS ÉLET, A HADTUDOMÁNY ÉS A KATONAI FELSŐOKTATÁS KIEMELKEDŐ ALAKJÁTÓL BÚCSÚZUNK

Dr. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, akadémikus halálára

M. Szabó Miklós, ahogy a tudományos közéletben ismerték, 2021. március 9-én váratlanul elhunyt. Egy világjárvány közepén, vagy talán már a vége felé a váratlanul határozószó nem is lenne helyénvaló, ha Miklós még a halála előtti nap nem tanított volna, s ne készült volna a kórházból, a telefonján keresztül is órát tartani. Precíz, lelkiismeretes, megbízható embert vesztettünk el. Tanórája soha nem maradt el, még ha számtalan más megbízatása volt is. Ezt, az oktatást tartotta a hivatásának: katonákat oktatni s nevelni. Vezetőként nagyon komolyan vette, amit minden leendő tisztnek elsőik között kell megtanulni, a példamutatást. Annyit követelt másoktól, amennyit magától is elvárt. Azt viszont szigorú következetességgel.

Szabó Miklós nem katonacsaládból származott, lelkészek, tanítók voltak felmenői, édesapja jegyző. Vagyis olyanok, akiknek leszármazottját az ötvenes években nem szívesen látták a hadseregben. Mégis felvették tizennégy éves korában, 1956-ban a hön áhított katonaiskolába, a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolába. Sokszor mesélte rákóczi élményeit, különösen az ötvenhatos forradalmi napok eseményeit. Nagy tisztelettel beszélt az akkori iskolaparancsnok, Oláh István határozott fellépéséről, mellyel a diákjait védte. Nagyon büszke volt azokra az évekre, melyeket az iskola falai között töltött. Tizennégy éves korától katonának, vezetőnek nevelték, s úgy tűnik, ebben az iskolában jó munkát végeztek. A katonai középiskola megszűnése után Egerben, a Dobó István Gimnáziumban tanult tovább, majd Budapesten a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Már aligha tudjuk meg, hogy készült-e más pályára, mint a katonaira, de 1960-ban megkezdte tanulmányait a budapesti Egyesített Tiszti Iskola lövész szakán. Nem jelenthetett számára komoly kihívást a tisztképző, minden félévben kiváló címet nyert, s még arra is maradt energiája, hogy párhuzamosan más képzésben is részt vegyen. Komoly előrelátásról tanúságot téve, a következő évben a Szegedi Tanárképző Főiskola földrajz szakán is megkezdte tanulmányait.

Szabó Miklós hadnagy 1964-ben Egerben, a 6. gépesített lövészezrednél szakaszparancsnokként kezdte meg tiszti pályafutását. Az itt eltöltött három év alatt azonban mással

is foglalkozott, mint a kiképzés, a harcészültség vagy a napirendi élet irányítása. Bekapcsolódott a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat munkájába, vagyis járta Eger és a környék művelődési házait, kollégiumait, munkásszállásait, és előadásokat tartott a világháborúról s talán más katonai témáról is. A TIT-en belül működő Országos Hadtudományi Választmány elnöke, dr. Nagy Gábor ezredes már ekkor felfigyelt a fiatal tiszt képességeire s bizonyára elhivatott tenni akarására.

Három évvel később, 1967-ben az alakuló Kossuth Lajos Katonai Főiskolán kapott beosztás átvétele jelentette a csapatszolgálat végét. Ekkor már célként lebegett Szabó főhadnagy előtt, hogy hadtörténész lesz. Ehhez nagy előrelépést jelentett számára, hogy két év után megkezdhetette tanulmányait a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián. Minden bizonnyal ekkor fordult vele elő az az eset, amelyről később egy interjúban így számolt be: „Bemenetem Nagy Gáborhoz, aki azt mondta nekem: »Ha nem akarsz magas rendfokozatot, ha nem akarsz sok kitüntetést, de a tudományos pályán akarsz haladni, akkor itt van a helyed.« Majd fejét vakargatva azt mondta: »Tudod mit? Itt vannak a Magyar Katonai Szemlék.« A 30-as években pezsgett különösen a légierővel kapcsolatban a hadtudományi szellemi élet. »Nézd meg, és írd le nekem, mit tapasztalsz!« Így kezdtem lövészként a légierővel foglalkozni.”

Az akadémia sikeres elvégzése után egyenes út vezetett a Hadművészet Története Tanszékre, ahol tanárként kezdett el oktatni, immáron főállású kutatóként hadtörténelemmel foglalkozni. A tanszéken azonban meg kellett szerezni a történelmi diplomát is, ami 1976-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán sikerült is. A tanulmányaival párhuzamosan megírta az egyetemi doktori értekezését, akkor még volt ilyen is. A „légiuralom-elmélet” létrejöttének fontosabb politikai-gazdasági indítékai és hatása az európai nagyhatalmak második világháborús előkészületeire című munkáját az ELTE történészei bírálták el, természetesen nagyra értékelve a munkát.

A következő évben, 1977-ben Szabó Miklós, már őrnagyként, tanszékvezető-helyettes lett a Hadművészet Története Tanszéken. Az oktatás és a tanszék adminisztrációjának végzése mellett talált időt arra is, hogy nekifogjon és megírja a kandidátusi értekezését, melynek a következő címet adta: *A Magyar Királyi Honvéd Légierő technikai és szervezeti változásai 1939–1945*. E téma feldolgozása során olyan tapasztalatokat szerzett, melyek azután egész pályafutása során meghatározóak lettek szemléleti és módszertani vonatkozásban egyaránt. Lehetősége volt az egykori légierő még élő, szellemileg friss egykori tisztjeivel, repülőivel beszélni, interjút készíteni, megismerkedni katonai gondolkodásával, emberi értékekkel.

Kandidátusi értekezését 1981-ben védte meg, és ez év decemberétől, már alezredesként, a tanszék vezetését is rábízták. Úgy tűnik, Nagy Gábor jóslata csak félig jött be, mert a tudományos eredmények rendfokozati és beosztási előmenetellel is párosultak, sőt 1983-ra már három érdem utáni kitüntetéssel is rendelkezett. S a karrier töretlen maradt, mert 1984-től – már ezredesként – öt éven át az akadémiaparancsnok társadalomtudományi helyetteseként végezte az Akadémia tudományos életének szervezését és irányítását. Ezekben az években jelentek meg első monográfiái, a legelső – a Kossuth Kiadó gondozásában – az 1944–45-ös évben Magyarországon zajló háborús eseményekről szolt. Ezt követően már a Magyar Királyi Honvéd Légierőről jelentetett meg könyveket, s kiadták a kandidátusi disszertációját is. 1987-ben lett a hadtudomány doktora, majd 1988-ban nevezték ki egyetemi tanárrá.

Szabó Miklós ezredes 1989-től a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola parancsnoka lett, a következő évben pedig megkapta a vezérőrnagyi kinevezést. Parancsnoksága alatt váltott nevet a főiskola és lett Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola. Az újabb fordulatra

már nem kellett sokáig várni, hisz 1991-től visszakerült az Akadémiára, de már mint parancsnok. Ez azonban számára csak rövid nyugalmat biztosított, mert rövidesen megkezdődött a magyar tisztképzés átalakításának még ma is tartó, szinte permanens folyamata.

Az 1996. szeptember 2-ai ünnepélyes tanévnyitón az akkori köztársasági elnök jelenlétében ismertették a honvédelmi miniszter utasítását a katonai felsőoktatási intézmények átalakításáról. Ennek értelmében a megalakuló Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem – melyet immáron Szabó Miklós rektorként vezetett – kivált a Magyar Honvédség szervezetéből. Az új egyetem magában foglalta a korábbi Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát, a Kossuth Lajos Katonai Főiskolát, illetve a Szolnoki Repülőtiszt Főiskolát. Az Akadémia bázisán egyetemi karok – Hadtudományi, valamint Vezetés- és Szervezéstudományi Kar – kezdtek meg működésüket, míg a korábbi főiskolák önálló főiskolai karokká alakultak át. A „horizontális” integrációt követően a „vertikális” integráció további jelentős változást indított el, ennek eredményeként 1997. szeptember 1-jei hatállyal az önálló főiskolai karok integrálódtak az egyetemiekbe, így a továbbiakban két egyetemi kar, a Hadtudományi, illetve a Vezetés- és Szervezéstudományi Kar működött. A felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról szóló törvény értelmében 2000. január 1-jétől a katonai felsőoktatási intézmények további integrációjával a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola, mint a ZMNE Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kara működött tovább. Ezzel az egyetem a katonai (nemzetvédelmi) felsőoktatás egyetlen intézményévé vált.

A strukturális változások közepette a 2003. év elején bonyolította a helyzetet, hogy Szabó Miklós rektori mandátuma lejárt. Ebből fakadóan 2003. február 13-án az Egyetemi Tanács rektorválasztó ülést tartott. A szavazás eredménye nem lehetett kétséges, ismét ő nyerte el 2007. március 14-éig az egyetem vezetésének nehéz feladatát. Még ez év áprilisában az Egyetemi Tanács elfogadta a Vezetés- és Szervezéstudományi Kar, valamint a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar fúziójára előterjesztett javaslatot. Az egyetem döntéshozó testülete döntésének értelmében a megalakítandó új egyetemi kar a Bolyai János Katonai Műszaki Kar nevet kapta. De még a 2003-ban hozott döntések értelmében a képzés és a kutatás 2004. szeptember 1-jétől – a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar, valamint a Vezetés- és Szervezéstudományi Kar egyesülésével – már két egyetemi karon, a Kossuth Lajos Hadtudományi, valamint a Bolyai János Katonai Műszaki Karon folyt.

A folyamatos és csupán nagy vonalakban ismertett szervezeti átalakítások ellenére a képzés, illetve a tudományos kutatás terén 2002 februárjában jelentős sikert ért el az egyetem, ugyanis a Magyar Akkreditációs Bizottság akkreditálta a Hadtudományi Doktori Iskolát, továbbá előakkreditálta az újonnan alapított Katonai Műszaki Doktori Iskolát.

Mindezen változásokat Szabó Miklós már katonaként nyugállományba vonult altábornagyként élte meg, illetve menedzselte: vitatkozott, érvelt, ütközött akár hazai, akár külföldi szövetséges katonai vezetőkkel. Nem akart egy külföldi példát sem másolni, számára meghatározóak voltak a hazai, a nemzeti hagyományok, s éppen ezért, amíg lehetett, mindenféle nyomásnak ellenállva saját útját járta. Az Akadémia és a főiskolák összevonása sokakat érintően óriási sérelmeket okozott, melyeket kezelnie kellett. Az oktatók nehezen értették meg – beleértve magamat is –, hogy miért kell a tisztképzést egy polgári egyetemekre vonatkozó törvény szerint szervezni és folytatni. Ma már tudjuk, hogy igaza volt, a tisztképzést csak a legmagasabb szinten érdemes és kell folytatni, miként annak idején, a Ludovika Akadémián is. A tiszteknek meg kell állniuk a helyüket parancsnokként, de legalább annyira fontos, hogy a társadalomban elfoglalt helyük, melyet tudásukkal, példamutatásukkal érnek el, irigyelt és vágyott legyen. Így növelhető a honvédség elfogadottsága, tekintélye, sőt szerethetősége.

Míndeközben Szabó Miklós aktív közéleti tevékenységet is folytatott. A Honvédelmi Minisztérium Felsőoktatási és Tudományos Tanácsában 1992 és 2001 között dolgozott. A Kormányzati Koordinációs Bizottság Tudományos Tanácsának 2001-től 2007-ig volt tagja. Az MTA Küldöttközgyűlésének tagja volt 1994-től 2001-ig, az MTA Hadtudományi Bizottságának elnöke 1994 és 2002 között. Az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj IX. Szakértői Kollégium elnöke 2004-től 2010-ig, s ugyanezen évtől az MTA IX. osztályának elnökhelyettese. 2001-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 2007-től pedig az MTA rendes tagja lett. Székfoglalóját a székház egy zsúfolt termében tartotta a Magyar Néphadsereg felső vezetéséről, döntési mechanizmusáról. Rendkívül érdekes volt hallgatni előadásait, történeteit, amikor arról beszélt, hogy fiatal tisztként miként látta a Magyar Néphadsereg felső vezetését, s miről „meséltek” a források; hogy mennyire megváltozott a véleménye az egykori katonai vezetőkről, amikor megismerte döntéseik, cselekedeteik belső mozgatórugóit. Ugyanebben az évben, március 14-én, a hatvanötödik életévét elérő rektor Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, akadémikus rektori mandátuma lejárt. Ezt követően az egyetem rector emeritusaként tovább oktatott és kutatott.

A tudományos közéletnek továbbra is aktív tagja maradt. Már 2005-től az Európai Jogakadémia elnökségi tagja, az Európai Jogakadémia Hadijog és Biztonságpolitika Tagozatának elnöke, az MTA multidiszciplináris akadémiai doktori pályázatok eljárási rendjét kidolgozó bizottság tagja volt. 2005 és 2008 között az MTA Doktori Tanácsának póttagja, 2006-tól az MTA Szociális Bizottságának tagja, 2008-tól az MTA Doktori Tanácsának társelnöke. Szabó Miklós oktatói, kutatói, tudomány- és oktatásszervező munkáját tizenhárom kormánykitüntetéssel, valamint a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével és a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje a csillaggal (katonai tagozat) ismerték el. 2003-ban az Osztrák Köztársaság Nagy Érdemrendje, 2006-ban pedig a Francia Köztársaság Nemzeti Érdemrend

lovagi fokozata kitüntetésben részesült. Tudományos tevékenysége elismeréseként 1987-ben kitüntették a Zrínyi Miklós Emlékgyűrével, 1995-ben a Zrínyi Miklós-díjjal, 2003-ban a Rendvédelem-történetért Érdemrenddel. Az oktatási és művelődési miniszter 2008-ban a magyar kultúra napján Szent-Györgyi Albert-díjjal tüntette ki. Szabó Miklós tudományos munkássága imponáló, nagy és gazdag örökséget hagyott ránk. Huszonhat könyvet írt s szerkesztett még hatot (jelentős részük a Zrínyi Kiadó gondozásában jelent meg). Százkilencvenhét tudományos közleményt jegyzett a második világháború hadművészetéről, a magyar hadirepülés és a tisztképzés történetéről, s más olyan témákról, melyekben alapos tudással rendelkezett. Rendszerese szerzője, lektora volt a honvédség szakmai, tudományos folyóiratának, a Honvédségi Szemlének. Vesszőparipája volt a szakkifejezések helyes használata, a katonai helyesírás következetes betartása, betartatása. A tudomány művelése iránti megkérdőjelezhetetlen alázat jellemezte. Ha szépíróként talán nem is tartozott a legkiemelkedőbbek közé, de munkáit rendkívüli pontosság, adatgazdagság, szakszerűség jellemzi.

Szabó Miklós altábornagy kedvelte a humort, a karikatúrákat. A tudós katona 70. születésnapjára készült rajz egyik barátja, Vanyúr István munkája.

Mindeközben a munkájában a legkedvesebb elfoglaltsága mégiscsak az oktatás volt, s maradt haláláig. Élmény volt vele beszélgetni, komolyan és viccelődve egyaránt, csipkelődéseivel sohasem akart bántani. Munkájára mindig lehetett számítani. Ez utóbbi a nekrológokban gyakran szereplő fordulat, de ez esetben nagyon is helytálló. Erről talán legtöbbet volt doktoranduszai, szakdolgozói, tanítványai tudnak mesélni. Mindig, mindent elolvasott, s a dolgozatokat, még a helyesírási hibákat is kijavítva adta vissza – javításra. Professzorként, akadémikusként meg lehetett kérni helyettesítésre, utolsó utáni pillanatban fel lehetett kérni előadásokra, de nagyon nem viselte el a késést, a hanyagságot s a nemtörődömséget.

Munkabírását, elkötelezettségét mutatja, hogy a halála pillanatáig tanított a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen professor emeritusként, vezette három doktorandusz munkáját, törzstagja és aktív szereplője volt a Hadtudományi Doktori Iskolának, munkájára mindig számítani lehetett. Szabó Miklós akadémikus halála fájdalmasan nagy vesztesége a magyar tudományos életnek, a hadtudománynak és a katonai felsőoktatásnak.

**Altábornagy Úr!
Nyugodj békében!**